

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ” – СВИЩОВ

Катедра „Финанси и кредит”

РАДОСЛАВ ПЕТКОВ КЪНОВСКИ

**ДЕПОЗИТИТЕ НА ДОМАКИНСТВОТА В БАНКОВАТА СИСТЕМА:
ФАКТОРНИ ВЪЗДЕЙСТВИЯ И ТЕНДЕНЦИИ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна

степен „Доктор” по научна специалност

„Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка”

(„Финанси”)

Научен ръководител:

проф. д-р ТЕОДОРА ДИМИТРОВА

СВИЩОВ

2019

Дисертационният труд се състои от 233 страници, от които: заглавна страница – 1 страница, съдържание – 2 страници, увод – 6 страници, основен текст (три глави) – 199 страници, заключение – 4 страници, декларация за оригиналност и достоверност – 1 страница, библиография – 12 страници (157 източника) и приложения – 6 страници (6 приложения). В подкрепа на изложението са оформени 93 таблици и 11 фигури.

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

I. Обща характеристика на дисертационния труд

1. Актуалност на темата
2. Обект и предмет на изследването
3. Изследователска теза
4. Цел и задачи на дисертационния труд
5. Методология на изследването
6. Обхват на изследването
7. Структура на изследването

II. Основно съдържание на дисертационния труд

Увод

Глава първа

**ЕВОЛЮЦИЯ НА ВЪЗГЛЕДИТЕ ЗА ДОМАКИНСТВОТА В
СВЕТОВНАТА ИКОНОМИЧЕСКА МИСЪЛ**

Втора глава

**СПЕСТЯВАНИЯТА НА ДОМАКИНСТВОТА И ТЯХНОТО
ЗНАЧЕНИЕ ЗА ДЕЙНОСТТА НА БАНКИТЕ В БЪЛГАРИЯ**

Глава трета

**ИКОНОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДЕПОЗИТИТЕ НА
ДОМАКИНСТВОТА В БАНКОВАТА СИСТЕМА**

Заклучение

III. Насоки за бъдещи изследвания по темата на дисертацията

IV. Справка за научните и научно-приложни приноси в дисертационния труд

V. Списък с публикациите на докторанта

VI. Декларация за оригиналност и достоверност

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на изследването

При съвременните условия на пазарна икономика в България банковата система оказва огромно влияние върху развитието на всички сектори в стопанството. Състоянието на икономиката на всяка страната в голяма степен зависи от състоянието и развитието на банковата система. Важни задачи на банките са акумулирането на спестяванията на икономическите агенти и използването им за кредитиране на рентабилни инвестиционни проекти.

В съвременните условия един от основните въпроси на банковият мениджмънт е управлението на депозитната база. До началото на финансовата криза от 2007 г. над 55 % от депозитния ресурс в банковата система на България е привлечен от кредитни институции и институции, различни от кредитните. През годините на кризата, депозитите на домакинствата увеличават своя дял в депозитната база на банките и се утвърждават като основен източник за нейното формиране. Към 31.12.2012 г. дела на депозитите на домакинствата в депозитната база на банковата система е над 55%. Тази тенденция се запазва и през годините на възстановяване от кризата и към 31.12.2017 г. депозитите на домакинствата формират над 60% от депозитната база на банките в България.

Поради това е необходимо да се изследват редица въпроси, които имат както теоретично, така и практическо значение като: факторите, които въздействат върху формиране на депозитите на домакинствата в банките, тенденциите на развитие на депозитите на домакинствата, както и измененията във валутната им структура.

2. Обект и предмет на изследването

Обект на настоящото изследване е банковата система на България в периода 2007 -2017 г.

Предмет на изследване - банковите депозитите на домакинствата.

3. Изследователска теза

Защитаваната изследователска теза в дисертационния труд е следната: *върху нарастването на депозитите на домакинствата въздействат основно макроикономически фактори и фактори от банковата система, като във валутната структура на 80% от депозитни групи, класифицирани по количествени категории и икономическа дейност, настъпват значителни структурни изменения.*

4. Цел и задачи на дисертационния труд

Основната **цел** на дисертационния труд е да се разкрият основните фактори, които въздействат за формиране на депозитите на домакинствата в банковата система за периода 2007-2017 г., да се анализират тенденциите на развитие на депозитите на домакинствата и измененията във валутната им структура.

Постигането на поставената цел изисква изпълнението на следните по-важни **изследователски задачи**:

1. Обосновка на икономическата същност на домакинствата и взаимодействието им с останалите сектори в икономиката;

2. Анализирание доходите и разходите на домакинствата, и домакинските бюджети;

3. Оценка на основните теоретични подходи, характеристики и резултати от изследванията по въпросите на спестяванията и в частност спестяванията на домакинствата;

4. Класификация на депозитите на домакинствата в банковата система;

5. Изследване ролята на спестяванията на домакинствата като източник на ресурс за банковата система на България;

6. Извеждане на факторите, които въздействат върху депозитите на домакинствата в банковата система;

7. Анализ на тенденциите на развитие на депозитите на домакинствата;

8. Изследване на измененията, които настъпват във валутната структура на депозитните им групи.

5. Методология на изследването

Методологията на изследването представена в дисертационния труд се базира на научно-изследователски подходи и методи, като динамичен, факторен и структурен анализ, системния подход, исторически подход, сравнителен метод, методите на анализа и синтеза, индуктивния и дедуктивния метод и методите на наблюдението.

Изборът на инструментариум за постигане на целта на настоящето изследване включва графични изображения, таблици, фигури и статистически данни от официални източници и авторски изчисления, които са представени в самия текст или като приложения в края на дисертационния труд.

За решаването на изследователските задачи, постигане на целта и доказване на изследователската теза, са използвани следните методи:

- метод на сравнението на количествените изменения на анализираните променливи в отделните години и тримесечия;
- регресионен анализ в изследване на зависимостите между анализираните променливи;
- корелационен анализ за измерване на силата и посоката на зависимостите.

Регресионният и корелационен анализ са приложени с отчитане на особеностите на разглежданите динамични редове. При изчисленията е използван специализиран софтуер - EASYREG-International, SPSS, Microsoft Excell.

6. Обхват на изследването

Обхватът на дисертационния труд се предопределя от съчетаването на обекта и предмета, целите и задачите на разработката и отразява възприетия от автора подход към изследването. Изследователската работа в теоретична част е насочена към анализ на различните концептуални идеи за домакинствата, спестяванията на домакинствата и депозитите на домакинствата в банковата система, като на база на сравнителния синтез са очертани специфичните особености на множество различни теоретични постановки.

Емпиричната част на дисертационния труд е фокусирана върху тенденциите на развитие и структурни изменения на депозитите на домакинствата в банковата система и емпирично изследване на факторите, въздействащи върху депозитите на домакинствата чрез прилагане на иконометричен модел за анализ на зависимости.

7. Структура на изследването

Дисертационният труд е с общ обем от 209 стандартни страници, 199 от които основен текст, структуриран в три глави по следния начин:

УВОД

Глава първа

ЕВОЛЮЦИЯ НА ВЪЗГЛЕДИТЕ ЗА ДОМАКИНСТВОТА В СВЕТОВНАТА ИКОНОМИЧЕСКА МИСЪЛ

1. Домакинствата като обект на изследване в икономиката
2. Взаимодействие на домакинствата със секторите в икономиката
3. Бюджети на домакинствата
4. Анализ на доходите и разходите на домакинствата

Изводи по глава първа

Глава втора

СПЕСТЯВАНИЯТА НА ДОМАКИНСТВОТА И ТЯХНОТО ЗНАЧЕНИЕ ЗА ДЕЙНОСТТА НА БАНКОВАТА СИСТЕМА В БЪЛГАРИЯ

1. Възгледи за спестяванията на домакинствата и макроикономическата роля на спестяванията в икономиката
2. Видове спестявания на домакинствата
3. Класификация на депозитите на домакинствата в банките
4. Спестяванията на домакинствата - източник на ресурс за банковата система

Изводи по глава втора

Глава трета

ИКОНОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДЕПОЗИТИТЕ НА ДОМАКИНСТВОТА В БАНКОВАТА СИСТЕМА

1. Използвани показатели и обработка на данните
2. Корелационно-регресионен анализ на факторите, влияещи върху депозитите на домакинствата в банковата система
3. Тенденции на развитие и структурни изменения на депозитите на домакинствата в банковата система

Изводи по глава трета

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

БИБЛИОГРАФСКА СПРАВКА

ПРИЛОЖЕНИЯ

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ И ДОСТОВЕРНОСТ

II. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА СЪДЪРЖАНИЕТО И РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

УВОД

Уводната част на дисертационния труд е разработена в обем от 4 страници и съдържа обосновка на актуалността и значимостта на темата. В нея са дефинирани обектът и предметът на изследването и е формулирана изследователската теза. Обособена е основната цел, формулирани са задачите за нейното осъществяване и е представена методологията на изследването.

Глава първа

ЕВОЛЮЦИЯ НА ВЪЗГЛЕДИТЕ ЗА ДОМАКИНСТВОТА В СВЕТОВНАТА ИКОНОМИЧЕСКА МИСЪЛ.

Първа глава на дисертационния труд е разработена в обем от 51 страници и е структурирана в параграфи, както следва:

Параграф 1. Домакинствата като обект на изследване в икономиката се състои от два подпараграфа: 1.1 Определение и класификации на домакинствата; 1.2 Функции на домакинствата.

Първият подпараграф поставя акцент върху вижданията на различни автори и използваната в литература и нормативната уредба терминология за домакинствата. Авторът анализира различните концептуални идеи за домакинствата, като на базата на сравнителен анализ очертава специфичните особености в теоретичните постановки. Акцентите се поставят върху новите възгледи за домакинствата на Г. Бекер, Дж. Гълбрайт, Х. Саймън и др. Авторът стига до извода, че поради мащабността и сложността на информацията, изборът на голяма част от домакинствата не винаги е рационален и в често се основава на привички и мнения.

Вторият подпараграф насочва вниманието към функциите на домакинствата: потребителска, спестовна, производствена, възпроизводство и запазване на човешкия капитал.

Потребителската функция на домакинствата се реализира се чрез покупката от домакинствата на стоки и услуги за крайно потребление. Количеството на потреблението зависи от редица фактори, като по-значимите са: величината на доходите на домакинствата и тяхната диференциация, цените на стоките и услугите, инфлацията и др.

Спестовната функция на домакинствата се реализира чрез спестяванията, които са важен показател за жизнения им стандарт. Спестяванията на домакинствата са необходими, защото увеличават

покупателната им способност, дават възможност за реализация на инвестиционни проекти, служат за покриване на непредвидени разходи.

Производствената функция на домакинствата е разгледана в две направления. Вътрешна производствена функция, която включва производството на материални и нематериални блага, които се консумират от домакинството. Външната производствена функция се проявява чрез взаимодействие на членовете на домакинството с останалите сектори в икономиката. Това взаимодействие се осъществява чрез предлагане на производствени фактори, или чрез предприемаческа дейност.

Възпроизводство и запазване на човешкия капитал е присъща на домакинството, защото първоначалната инвестиция в човешки капитал е в домакинството. Тя се изразява в раждането, отглеждането, възпитанието и образованието на децата. Възпроизводството, развитието и съхраняването на човешкия капитал е процес, който съпътства човек през всички стадии на жизнения му цикъл.

В края на първи параграф е изведена работна дефиниция, с оглед целта и задачите на дисертационното изследване, според която домакинството е:

Основна икономическа единица, съставена от едно или няколко лица, които живеят заедно и вземат консенсусни икономически решения за съставяне на общ бюджет, и активно участие на факторните пазари, с цел максимално удовлетворяване на техните потребности.

Параграф 2. Взаимодействие на домакинствата със секторите в икономиката разглежда движението на доходите, стоките и услугите между секторите в икономиката. Основата на макроикономическия анализ е модела на кръгооборота на националния доход. По-голямо значение за

анализа имат: сектор „Домакинства”, сектор „Нефинансови предприятия”, сектор „Държавно управление”, сектор „Финансови предприятия” и сектор „Останал свят”.

Домакинствата извършват разходи като купуват стоки и услуги от сектор „Нефинансови предприятия”, за сметка на дохода, който е получен от продажбата на производствените фактори. На факторните пазари домакинствата предлагат на останалите сектори в икономиката земя, труд, капитал и предприемачески способности.

Сектор „Държавно управление” е работодател за голяма част от работната сила и чрез политиката по доходите и социалната политика регулира размерът на трудовите и нетрудови доходите на домакинствата. Върху трудовите доходи на домакинствата държавата въздейства чрез определяне размера на минималната работна заплата, определяне размера на заплата на служителите в държавната администрация, размера на минималната и максимална пенсия за осигурителен стаж и възраст. Върху нетрудовите доходи въздейства чрез преразпределителна политика.

Сектор „Финансови предприятия” предоставят на домакинствата финансови продукти и услуги. Спестовната функция на домакинствата се реализира с помощта на финансовите предприятия. Особено внимание заслужават: „Депозитните институции без централната банка” (търговските банки). В банките е привлечен най-голям дял от спестяванията на домакинствата в България. Търговските банки предлагат на домакинствата голямо разнообразие от депозитни продукти, съобразени с индивидуалните предпочитания на вложителите.

Взаимоотношенията на домакинствата с подсектор „Застрахователни дружества и пенсионни фондове” могат да се разгледат в две направления. Домакинствата изразходват част от дохода си за

закупуване на застрахователни полици и плащане на осигурителни вноски. При настъпване на застрахователно или осигурително събитие застрахователните компании и пенсионните фондове възмездяват домакинствата.

Сектор „Останал свят” включва институционални единици, които не са резиденти. Процесът на глобализацията и дигитализацията на икономиката се засилва взаимодействието на сектор „Домакинства” със сектор „Останал свят”. Домакинствата използват една част от своите доходи за закупуване на импортни стоки и услуги. Те предлагат своята работна сила и капитали на международните пазари и извършват търговска дейност. За тези стопански инициативи домакинствата получават доходи от сектор „Останал свят” като: работни заплати, пенсии, лихви, дивиденди, регулярни трансфери от други домакинства, парични и натурални помощи.

Параграф 3. Бюджети на домакинствата в България разглежда теоретичните концепции, необходимостта от планиране, съставяне, изпълнение и контрол на домакинският бюджет, което е инструмент за постигане на финансов успех от домакинствата. Авторът е анализирал различията между бюджетите на държавата и предприятията от една страна и домакинските бюджети. В резултат на това са изведени функциите на бюджета на домакинствата и са формирани принципите, които следва да се спазват при съставяне на бюджета на домакинствата.

Домакинствата с ниски доходи, под линията на бедност обикновено съставят бюджет на физиологическия минимум. Разходната част на тези бюджети съдържа кошница от жизнено важни стоки и услуги предимно храни, напитки, лекарства и санитарно хигиенни стоки, които удовлетворяват само физическото оцеляване на членовете на домакинството. Домакинства с такива бюджети в повечето случаи нямат

спестявания за „черни дни”. При формиране на спестявания те са малки по размер и в повечето случаи са краткосрочни.

Домакинствата със средни доходи съставят бюджет от линията на бедността до рационален потребителски бюджет. Този бюджет трябва да осигури основните хранителни стоки и да покрие разходите за жилище. Такъв бюджет позволява на домакинството да купува нови дрехи и обувки, и стоки за дълготрайна употреба. Една част от домакинствата със средни доходи формират средни по размер, регулярни спестявания.

Домакинствата в горната част на доходния диапазон съставят бюджет в широки рамки над рационален потребителски бюджет. В тези бюджети разходите за храна са малка част от общите разходи. Значителни са разходите за поддръжка на дома, за покупка на нови дрехи и обувки, транспорт и съобщения и др. В резултат на бюджетните профицити домакинства с високи доходи формират значителни по размер, регулярни спестявания.

Параграф 4. Анализ на доходите и разходите на домакинства са разглежда теоретичните концепции за доходът на домакинствата формирани от Дж. Кийнс, С. Кузнец, М. Фридман, Дж. Дюзенбери, Ф. Модилиани, Р. Хал, Дж. Хикс и др. Анализирани са доходите и разходите на домакинските бюджети в България за периода 2007-2017 г.

Доходите и разходите на домакинствата в България, които формират домакинските бюджети проявяват следните тенденции на изменение. Средният паричен доход на едно домакинството по тримесечие нараства номинално с 2,1 пъти. За периода 31.03. 2007 г. - 31.12. 2017 г. доходът на домакинство нараства от 1545,66 лв. до 3250, 79 лв. Доходът на домакинствата се формира от десет източника. С най-голям дял при формирането на домакинските доходи са работната заплата и пенсиите,

като за периода 2007-2017 г. тези два източника формира около 80% от доходите на домакинствата.

Делът на работната заплата в годишните доходи на домакинствата нараства от 47,7% през 2007 г. до 54,4% през 2017 г. За периода на анализа работната заплата нараства номинално от 3732 лв. през 2007 г., средно на домакинство до 6980 лв. през 2017 г. Увеличението е с 3248 лв. или с 87%.

Делът на пенсиите в годишните доходи на домакинствата нараства от 22,1 % през 2007 г. до 26,8% през 2017 г. Доходът от пенсии се увеличава номинално от 1724 лв. средно за домакинство през 2007 г. до 3399 лв. през 2017 г. Увеличението на пенсиите е с 1675 лв. или с 97%.

Паричните разходи на домакинствата за периода 2007 -2017 г. нарастват с 1,73 пъти от 6843 лв. до 11860 лв. Разходите на домакинствата са разделени в четиринадесет групи. Най-значителен дял от разходите на домакинствата са за храна и безалкохолни напитки и комунално-битови разходи (които се отчитат като разходи за жилища, вода, ел. енергия и горива). Тези две групи стоки формират около 45% от разходи на домакинствата в България, за периода 2007-2017 г.

Комунално-битовите разходи (разходи за жилища, вода, ел. енергия и горива) формират около 15% от разходите на домакинствата за периода на анализа. Друго разходно перо, което увеличава своя дял в разходната част на домакинските бюджети от 7% до 12,5%. са разходите за данъци и социални осигуровки.

Разходите за транспорт и съобщения формират около 11 % от разходната част на домакинските бюджети в България, като техният дял показва минимални изменения за изследвания период. За периода 2007-2017 г. тази група разходи намаляват с 8 процентни пункта. В абсолютен

размер разходите за транспорт и съобщения 816 лв. през 2007 г. до 1324 лв. през 2017 г. Увеличението е с 508 лв. или с 62,25 %.

В обобщение на изложеното в първа глава са направени следните **изводи:**

Първо. Домакинствата са първата възникнала стопанска единица, която е запазила своето значение през целият период на социално-икономическо развитие на обществото. Възникването на домашното стопанство е резултат от икономическата самостоятелност на семействата и е основа за формирането на икономиката като наука.

Второ. Икономическите школи отреждат важно място на домакинствата в стопанството като посочват връзките между поведението на домакинствата и процесите, които протичат в икономиката. В съвременните икономически учения се отбелязват промените и трансформациите, които настъпват в семействата и домакинствата. В резултат на това, домакинствата се възприемат като активен участник в стопанския процес.

Трето. Домакинството можем да дефинираме като: основна икономическа единица, съставена от едно или няколко лица, които живеят заедно и вземат консенсусни икономически решения за: съставяне на общ бюджет, и активно участие на факторните пазари, с цел максимално удовлетворяване на техните потребности.

Четвърто. Финансовият успех на домакинствата зависи от съставянето и изпълнението на домакински бюджет, чрез който да се управляват и контролират доходите и разходите на домакинствата. Бюджетът на домакинството се различава от бюджетите на държавата и предприятията тъй като той се съставя, изпълнява и контролира от членовете на домакинството. При неспазване на разходната част на

домакинския бюджет няма външен орган, който да осъществява контрол и да налага санкции.

Пето. Основните регулярни източници на доходи в домакинските бюджети на Р. България са доходите от работна заплата и доходите от пенсии, като тези два източника формират около 80% от доходите на домакинствата.

Шесто. Разходите на домакинствата за крайно потребление имат важно значение за икономиката на страната. Те формират над две трети от БВП, като тази тенденция се запазва за целия период на анализа. Структурата на разходите на домакинствата потвърждава неравномерното разпределение на доходите. Основните разходи на домакинствата в България са разходи за храна и безалкохолни напитки. Високият дял на разходите за храна на домакинствата е признак за перманентно съществуваща бедност в България.

Седмо. На база на анализа на данните и получените резултати за разходите на домакинствата в България, можем да направим извода, че има значително увеличение на разходите за транспорт и съобщения, за данъци и социални осигуровки и на разходите за здравеопазване за периода 2007-2017 г.;

Осмо. Голяма част от домакинствата използват почти целия си доход за потребление. В резултат на това, средната склонност към спестяване за периода 2007-2017 г. е ниска. На основа на тези данни можем да направим извода, че около една трета от домакинствата в страната нямат спестявания.

Глава втора

СПЕСТЯВАНИЯТА НА ДОМАКИНСТВОТА И ТЯХНОТО ЗНАЧЕНИЕ ЗА ДЕЙНОСТТА НА БАНКИТЕ В БЪЛГАРИЯ

Втора глава на дисертационния труд е разработена в обем от 60 стандартни страници и е структурирана в четири параграфа, както следва:

Параграф 1. Възгледи за спестяванията на домакинствата и макроикономическата роля на спестяванията в икономиката - авторът разглежда основните теоретични възгледи за спестяванията на домакинствата в икономическата теория и еволюцията на категорията в развитието на икономическата мисъл.

Спестяванията са присъщи на хората и са обект на научен интерес от зараждането на цивилизацията до наши дни. С развитието на икономическата теория категорията „спестявания“ се променя. Отношението към спестяванията не е еднакво както в древността, така и в съвременните икономически школи. Първият, който свързва спестяванията с парите е Аристотел. Философите в Древна Гърция имат негативно отношение към спестяванията и натрупването на богатство, докато древните китайските философи виждат в спестяванията добродетел.

Съществен принос в развитието на категорията „спестявания“ има класическата школа. За представителите на класическата школа, спестяванията са добродетел и са резултатна величина между доходи и потреблението. Адам Смит определя натрупването като ключ към богатството и подчертава ролята на населението в натрупването на капитал. А. Смит счита, че този който спестява е благодетел на нацията, а разточителя е неин враг. Спестовността е фактор за нарастване на капитала.

Джон Кейнс поставя нов етап в развитие на теорията за спестяванията. Спестяванията са превишение на дохода над потребителските разходи на населението. Основният фактор според Дж. Кейнс, който влияе на потреблението и спестяването, е разполагаемия доход. Относно зависимостта на потреблението от величината на разполагаемия доход, Кейнс счита че “хората са склонни като правило и общо взето да увеличат своето потребление при увеличение на дохода си, но не с толкова, с колкото е нараснал дохода”. Дж. Кейнс извежда осем основни мотива, от които се ръководят хората при формиране на спестявания и популяризира “парадокс на спестовността”, според който за избягване на стагфлацията в дългосрочен период е необходимо обществото да увеличи потреблението, а не спестяванията.

Монетаристите считат спестяванията за добродетел. Спестяванията според Милтън Фридман са остатъчна величина. Потреблението се определя от нивото на перманентния доход в периода на планиране. Временното изменение на дохода е причина за увеличаване спестяванията в по-голяма степен от потреблението. Поради това М. Фридман счита, че основният източник на спестявания е случайния доход. Населението се стреми да потребява перманентния доход и да спестява случайния доход.

Франко Модияни подробно разглежда формирането на спестяванията като процес като изучава потреблението и спестяването от гледна точка на жизнения цикъл на индивида и неговата икономическа активност. Фр. Модияни отбелязва, че динамиката на спестяванията при млада възраст и старост е различна. Индивидите желаят да съхранят обичайното ниво на потребление през целия си живот и поради това ще преразпределят своя доход по такъв начин, че средното ниво на потребление в продължение на целия им живот да остане непроменено.

От критичния анализ на теоретичните възгледи за спестяванията на домакинствата, авторът стига до извода, че различните групи автори, влагат различно съдържание в понятието спестявания на домакинствата:

- Първата група автори: Бернанке, Панова, Геронин, разглеждат спестяванията като част от дохода, която не се използва за крайно потребление;

- Втора група автори: Кашин, Данилова разглеждат спестяванията на домакинствата като отложено бъдещо потребление;

- Трета група автори: Бабич, Жечева разглеждат спестяванията на домакинствата освен като отложено търсене и като инвестиционен ресурс.

В Параграф 2. Видовете спестявания на домакинствата са групирани, анализирани и са характеризирани много признаци: парични и непарични, организирани парични и неорганизиран парични и квази-спестявания.

Паричните спестявания на домакинствата са най-ликвидния актив, който е основа за всички останали спестявания. Поради изискванията за ликвидност те най-често се съхраняват в налични пари или банкови депозити и са основен ресурс за формиране на депозитната база на банките. Непаричните спестявания на домакинствата са основно в реални активи: недвижими имоти, благородни метали и ювелирни изделия, произведения на изкуството и др.

Организираните парични спестявания на домакинствата са привлечени във финансови институции, и са отразени в пасивите им. Организираните спестявания участват в икономическия оборот на стопанството и допринасят за формирането на националния капитал. Неорганизираните парични спестявания на домакинствата не са

привлечени във финансови институции и поради това те не участват пълноценно в икономическия оборот. Това са паричните средства в национална и чужда валута, които се съхраняват в жилищата на гражданите или в обществени трезори.

Квази-спестявания. Една част от паричните си средства домакинствата инвестират в материални активи с висока потребителска, естетична, културна или историческа стойност. Предпочитанията на част от домакинствата в България да формират квази-спестявания е следствие на традициите на една част от населението да инвестира значителни парични средства в такива активи. Мотивите за тези инвестиции обикновено са: колекционерство, доходи от сивата икономика, опити за пране на пари, или недоверие в банковата система.

Според волята на домакинствата за формирането на спестявания, те биват доброволни и принудителни. Доброволните спестявания са формирани от домакинствата в резултат на осъзната необходимост, спестовна култура и стремеж към постигане на финансова сигурност и независимост. Принудителните спестявания като явление са анализирани за пръв път от Юхан Густав Кнут Виксел. Те представляват превишаване величината на спестяванията над тяхната равновесна стойност. Причина за възникването им е несъвпадение на между пазарните и естествени лихвени проценти. Под пазарен лихвен процент се разбира лихвеният процент по банковите кредити.

Параграф 3. Класификация на депозитите на домакинствата в банките - авторът класифицира и анализира депозитите на домакинствата в банковата система. За целта са анализирани теоретични възгледи и нормативна база, която засяга понятията: банка (кредитна институция), депозит, депозитор, влог. В литературните източници и банковата практика не съществува единно мнение относно депозитите и влоговете на

домакинствата в банковата система. Една група автори, развива тезата, че между банков депозит и банков влог съществуват различия. Друга група автори изразява становище, че двете понятия са синоними. На база на извършен критичен анализ, авторът стига до следните изводи:

- понятието депозит е по-широко обхватно от понятието влог и разликата се формира от вида на вещите, предоставени за съхранение. На депозит може да се съхраняват различни вещи, сред които са и парите;

- вещи като злато, ювелирни изделия, пари и др., които са депозирани в трезорите на банките са неорганизирани спестявания, и са обект на депозитните услуги на банките. Те съществено се отличават от привлечените парични влоговете (депозити) по депозитните банкови операции;

- влогът е разновидност на депозита. Всеки влог е и депозит, но не всеки депозит е влог. На паричен банков влог се съхраняват само пари, както в национална, така и в чужда валута, срещу лихва. Тези средства са постъпили в банките като резултат от влогонабирателна дейност и са отразени в счетоводните сметки и пасивите на банките;

- по степен на разпространение повечето депозити на домакинствата в банките в България по същество са влогове.

Във втора част на параграф трети авторът класифицира депозитите в банковата система по следните критерии: тип на вложителите, целево предназначение на депозитите, доходност, срок, сигурност, надеждност, валутна структура, гарантирани и негарантирани и др., като особено внимание е обърнато на класификацията на депозитите на домакинствата по инструментални категории (по вид и икономическа дейност) и е посочена надеждността на всеки един от тях, като източник на банков ресурс.

В края на параграф трети е предложено авторово определение за понятието депозити на домакинствата в банковата система: *„Депозитите на домакинствата в банковата система можем да дефинираме като организирани парични спестявания, които домакинствата предоставят на банките, чрез договор за паричен банков влог като това предизвиква увеличение в депозитната база на банките и изменение в нейната структурата”*.

Параграф 4. Спестяванията на домакинствата - източник на ресурс за банковата система. В параграф 4 авторът е анализирал дялът на депозитите на домакинствата в пасивите и депозитната база на банките в България за периода 2007 - 2017 г.

Депозитите на домакинствата в банковата система нарастват в абсолютна сума с 30 469 315 хил. лв. за периода 2007-2017 г. Средногодишно нарастват с 2 633 067,09 хил. лв., а средногеометрично нарастват с 9,75%. Депозитите на домакинствата увеличават своя дял в пасивите на банковата система с 22,14 процентни пункта. Увеличението на депозитите на домакинствата в общата депозитна база на банковата система за периода 2007-2017 г. е с 18,48 процентни пункта. Регресионното уравнение на депозитите на домакинствата в банковата система за изследвания период е

$$y = 78576 x + 2E + 07$$

Прирастът на депозитите на домакинствата в банковата система на България е слабо повлиян от разходите за лихви, които банките извършват по тях. Коефициентът на корелация между прираст на депозитите на домакинствата и разходите за лихви по тях е 0,1984. Това доказва наличие на слаба корелация между двата показателя.

Депозитите на домакинствата в първа група банки се увеличават с 18 874 417 хил. лв. за периода 2007 - 2017 г. Техният дял в пасивите на първа група банки се увеличава с 25,15 процентни пункта. Увеличението на депозитите на домакинствата в депозитна база на първа група банки е с 20,24 процентни пункта. Депозитите на домакинствата са основен източник на ресурс за банките от първа група.

Регресионното уравнение на депозитите на домакинствата в първа група банки за изследвания период е

$$y = 47325 x + 9E + 06$$

Прирастът на депозитите на домакинствата в първа група банки е слабо повлиян от разходите за лихви, които банките от първа група извършват по тези депозити. Коефициентът на корелация между прираста на депозитите на домакинствата в първа група банки и разходите за лихви е 0,2464.

Втора група банки включва останалите банки, без клонове на чужди банки. Депозитите на домакинствата във втора група банки се увеличават с 11 557 438 хил. лв. за периода 2007 - 2017 г. Увеличението на депозитите на домакинствата спрямо депозитна база на втора група банки е с 14,96 процентни пункта. Регресионното уравнение на депозитите на домакинствата във втора група банки за изследвания период е

$$y = 30824 x + 6E + 06$$

Депозитите на домакинствата във втора група банки се изменят най-чувствително към разходите за лихви от трите наблюдавани банкови групи. Коефициентът на корелация между прираста на депозитите на домакинствата във втора група банки и разходите за лихви е 0,27. Полученият резултат е най-висок за трите групи банки.

Трета група банки включва клонове на чужди банки в България. За тази банкова група е характерно, че депозитите на домакинствата имат малък дял в привлечената депозитна база. Депозитите на домакинствата в трета група банки се увеличават с 37 460 хил. лв. за периода 2007-2017 г. Увеличението на депозитите на домакинствата в депозитна база на трета група банки е с 3,2 процентни пункта. Регресионното уравнение на депозитите на домакинствата в трета група банки за изследвания период е

$$y = -21,23x^3 + 333,9x^2 + 27166x + 11635$$

Прирастът на депозитите на домакинствата в трета група банки е слабо повлиян от разходите за лихви, които банковата група прави по депозитите. Коефициентът на корелация е 0,2298.

В обобщение на изложеното във втора глава са направени следните **изводи:**

Първо. Спестяванията на домакинствата са резултатна величина от доходите и разходите на домакинствата. Домакинствата формират спестявания водени от редица мотиви като по-важните са: създаване на резерв срещу непредвидени обстоятелства, създаване на чувство за независимост, вземане на самостоятелни решения, инвестиции, скъперничество и др.

Второ. Депозитите на домакинствата в банковата система можем да дефинираме като организирани парични спестявания, които домакинствата предоставят на банките чрез договор за паричен банков влог, като това предизвиква увеличение на депозитната база на банките и изменение в нейната структурата.

Трето. Сектор „Домакинства” е нетен спестител в икономиката. Брутните депозити на домакинствата се увеличават в абсолютна сума за периода на изследването и съпоставени с БВП, като те достигат 47,33 % от

него към 2017 г. Нетните депозити на домакинствата в банковата система достигат до 27,91% от БВП към 2017 г.

Четвърто. Организираните парични спестявания на домакинствата увеличават своя дял в депозитната база на банките в България и се утвърждават като основен източник на ресурс за периода 2007-2017 г. Този процес е изразен най-силно в първа група и втора група банки. В трета група банки депозитите на домакинствата имат сравнително малък дял в депозитната база и са второстепенен източник на банков ресурс.

Пето. Първа група банки има над 50% от пазарния дял на депозити на домакинствата като тази тенденция се запазва за периода на анализ. Привличането на значителен депозитен ресурс от домакинствата в периода на финансовата криза от първа група банки не е резултат единствено на увеличените разходи за лихви, а в по-голяма степен на развита клонова мрежа и доверие в утвърдени банки в България;

Шесто. Втора група банки се подразделя на две подгрупи като депозитите на домакинствата формират значителна част от пасивите на първата подгрупа, докато във втората подгрупа банки депозитите на домакинствата имат малък дял в депозитната база. Увеличените разходи за лихви по депозити на домакинствата води до по-осезаемо увеличаване на техния дял в депозитната база на втора група банки;

Седмо. Трета група банки има най-малък пазарен дял при депозитите на домакинствата. Депозитната база на трета група банки се формира основно от депозити от институции, различни от кредитни, и депозити на кредитни институции. Значително увеличените разходи за лихви по депозитите на домакинствата на трета група банки предизвиква минимално увеличение на тези депозити в депозитната база на трета група банки.

Осмо. Във валутната структура на депозитите на домакинствата в банковата система за периода 2007-2017 г. се наблюдава силно изразена тенденция на увеличение на депозитите, деноминирани в лева, и намаление на депозитите, деноминирани в евро и други валути.

Глава трета

ИКОНОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДЕПОЗИТИТЕ НА ДОМАКИНСТВОТА В БАНКОВАТА СИСТЕМА

Трета глава на дисертационния труд е разработена в обем от 81 стандартни страници и е структурирана в три параграфа, както следва:

Параграф 1. Използвани показатели и обработка на данните разглежда прилагането на иконометричния анализ в настоящото изследване с цел да се установят факторите, които въздействат на формирането на депозитите на домакинствата в банките и да се измери количественото им влияние. Изследването е структурирано в две части: методологическа и емпирична.

В методологичната част са разгледани променливите и процедурите, през които са обработени преди използването им в иконометричния модел. Описани са иконометричните процедури, които са използвани за емпиричния анализ. Емпиричната част показва построяването на емпиричния модел, резултатите и изводите.

Данните за изследването имат за източник статистика за депозитите на домакинствата на БНБ, периодични публикации на БНБ „Банките в България”, статистически публикации на НСИ. Периодичността на данните е тримесечна. Периодът на изследване е от първото тримесечие на 2007 г. до четвъртото тримесечие на 2017 г. За използваните променливи има по 44 наблюдения, което е достатъчно за провеждане на изследването. Всички променливи са логаритмувани, за да се прецизират променливите, защото някои от тях са твърде големи поради естеството им, а други -

твърде малки. След логаритмуването наименованието на всяка променлива е $\ln_име_променлива$.

За провеждане на изследването са анализирани пет макроикономически фактора, четири социално-икономически фактора и шест фактора от банковата система. Извършването на иконометрично изследване с времеви редове има особености и изисквания към използваните методи. Един от проблемите, който най-често съществува, е наличието на силна, статистически значима автокорелация. Силната автокорелация излага иконометричните модели на необосновано високи стойности на коефициентите на корелация и детерминация. Преодоляването на присъщата на динамичните редове автокорелация се извършва чрез различни методи.

Друг важен проблем при моделирането на динамични редове се заключава в получаването на остатъци, които също така да са независими един от друг (т.е. да отсъства серийна автокорелация), да са нормално разпределени и хомоскедастични. За целите на изследването са приложени тестът на Durbin-Watson за наличие на серийна автокорелация от първи порядък, тестът на Jarque-Bera/Kiefer-Salmon за нормално разпределение и тест на Breusch-Pagan за хетероскедастичност на остатъците.

Параграф 2. Корелационно-регресионен анализ на факторите, влияещи върху депозитите на домакинствата в банковата система е посветен на емпирично изследване на връзката между депозитите на домакинствата в банковата система и факторите, които въздействат за тяхното формиране. На основа на данните от корелационната матрица са изведени факторите, които могат да бъдат включени в регресионния модел. При избора на независими променливи, които ще бъдат включени в модела, е приложен методът на Уери – Дулитъл, като в резултат на това са избрани четири независими променливи (фактори). Това са: изменение на

логаритъм на брой самонаети лица ($\Delta \ln_BSL$; - x_4), изменение на логаритъм на паричен агрегат M2 ($\Delta \ln_M_2$; - x_5), изменение на логаритъм на кредити за нефинансови предприятия ($\Delta \ln_K_PRED$; - x_9) и изменение на логаритъм на депозити на кредитни институции ($\Delta \ln_D_KR_I$ - x_{11}).

Регресионното уравнение на модела има следния вид:

$$\Delta \ln DDBS = 0,014 + 0,013 \Delta \ln D_KR_I + 0,152 \Delta \ln K_PRED + 0,44 \Delta \ln M_2 - 0,051 \Delta \ln BSL + \varepsilon_t$$

От получените оценки на регресионните коефициенти се вижда, че коефициентът пред независимата променлива $\Delta \ln D_KR_I$ - x_{11} е статистически незначим (p-value=0,17355). Останалите регресионни коефициенти са статистически значими.

Значимостта на модела се доказва от множествения коефициент на детерминация r_y^2 , който е относително висок - 0,756. Това показва, че 75,6% от вариацията на сумите по депозитите на домакинствата в банковата система се обяснява с променливите: x_{11} , x_9 , x_5 , x_4 .

F критерия е статистически значим, $F(4,38) = 29,41$; (p-value = 0,0000). Стандартната грешка на остатъците е 0,0106, а квадрата на остатъците е 0,042. От това следва, че се приема алтернативната хипотеза за статистическа значимост на така конструирания модел. Остатъците на модела не са изложени на автокорелация. Тестът на Дърбин-Уотсън (Durbin-Watson) го потвърждава (Durbin-Watson test = 2.077465). При 43 наблюдения и 4 променливи (k) $d_l = 1,34$; а $d_u = 1,72$.

Остатъците на модела са нормално разпределени, което се вижда от теста на Жарк-Бера/ Кийфър – Салмън (Jarque-Bera/Kiefer-Salmon). Стойността на показателя е 0,695; (p-value = 0.70637), от което следва, че

се приема нулевата хипотеза при 5% значимост на теста, че остатъците са нормално разпределени.

Проверката за хетероскедастичност в остатъчните елементи, получени чрез линеен регресионен модел, се извършва с теста на Броуш-Пейган (Breusch-Pagan). С него се тества зависимостта на вариацията на остатъчните елементи от величините на зависимите променливи. Тестваме нулевата хипотеза, че остатъчните елементи са хомоскедастични. Тестовата статистика е 5,0406; (p-value = 0.24808). Емпиричното значение е по-малко от теоретичното и за това се приема нулевата хипотеза, че остатъците са хомоскедастични.

Параграф 3. Тенденции на развитие и структурни изменения на депозитите на домакинствата в банковата система е разработен в два подпараграфа: 3.1. Тенденции на развитие на депозитите на домакинствата по количествени категории и икономически дейности; 3.2. Тенденции на развитие на депозитите на домакинствата по вид и икономическа дейност.

За изследване на общото развитие на депозитите на домакинствата ще използваме група от показатели. По-важните от тях, които позволяват да се изследва общата тенденция на развитие на депозитите на домакинствата в банковата система са: среден абсолютен прираст, темп на растеж на базисна основа, средногеометричен темп на растеж, коефициент на изпреварване.

За изследването на промените във валутната структура на депозитите на домакинствата е приложен интегрален коефициент на структурни изменения (Ksg) на проф. К. Гатев, който в най-голяма степен отговаря на условията:

- получените резултати да са в положителни числа;

- резултатите да са между 0 и 1;
- да отчита както абсолютните, така и относителните изменения.

В *първи подпараграф* е изложен проблемът, свързан с тенденциите на развитие и структурни изменения във валутната структура на депозитите групирани по количествени категории и икономически дейности. Според класификацията от БНБ депозитите на домакинствата в банковата система, групирани по количествени категории и икономическа дейност за периода на анализа 2007 - 2017 г., са тринадесет групи.

От анализа на коефициентите за изследване на общата тенденция на развитие и изменението във валутната структура, за периода 2007-2017 г. авторът стига до извода, че за привлечените средства в тринадесетте депозитни групи се формира тенденция за намаляване в пет групи и за увеличаване в осем групи. Средствата на домакинствата в банките намаляват в първа, втора, трета, четвърта и дванадесета група. Това потвърждава направеното от авторът предположение в първа глава, че високата поляризация на доходите в България ще доведе до намаление на депозитите с малки суми.

Средният темп на нарастване и средногеометричният темп на нарастване за периода на изследването потвърждават тенденцията на по-бързо нарастване на депозитите деноминирани в лева спрямо депозитите деноминирани в евро и депозитите деноминирани в други валути. Според авторът тази тенденция е резултат от повишеното доверие на домакинствата в България във валутния борд и стабилността на фиксирания курс на лева спрямо еврото. Тенденцията ясно се откроява в годините след финансовата криза. Домакинствата предпочитат депозити, деноминирани в лева, пред депозитите деноминирани в евро и депозитите в други валути.

На база на резултатите получени от коефициентът на изпреварване, изчислен за тринадесетте депозитни групи, авторът стига до извода, че в повечето депозитни групи депозитите, деноминирани в лева се развиват по-бързо от депозитите, деноминирани в евро и депозитите, деноминирани в други валути. Депозитите в евро в повечето депозитни групи се развиват по-бързо от депозитите в други валути.

Авторът доказва, чрез изчисляване и тълкуване резултатите на интегралния коефициент за структурни изменения на проф. К. Гатев, че за периода 2007-2017 г. настъпват значителни структурни изменения в над 80% от депозитите на домакинствата в банковата система класифицирани по количествени категории и икономически дейности. Тези изменения във валутната структура на депозитите са в резултат на значителното нарастване на депозитите, деноминирани в лева и намалението на депозитите, които са деноминирани в евро и депозитите в други валути.

Във втори подпараграф се анализират тенденциите на изменение, които настъпват в депозитите, класифицирани по вид и икономическа дейност.

Овърнайт депозитите на домакинствата са с най – голям брой от депозитите на домакинствата в банките. Към 31.03. 2007 г. 53,81% от общия брой на депозитите на домакинствата в банките. Средствата, акумулирани в овърнайт депозити са 18,64 % от привлечените средства на домакинствата в банковата система. За периода на анализа овърнайт депозитите нарастват като брой и обем на привлечени средства. Към края на 2017 г. броят на депозитите е 58,02% от общия брой на депозити на домакинствата. Акумулираните средства в овърнайт депозити са 26 % от привлечените средства от домакинствата. Във валутната структура на тази групата са настъпили умерени структурни изменения. Интегралният коефициент на структурни изменения е 11,78 %. Овърнайт депозитите

заемат трето място по структурни изменения при депозитите класифицирани по вид и икономическа дейност.

В депозитите с договорен матуритет е привлечен най-голям дял от средствата на домакинствата в банките. Към 31.03. 2007 г. броят на тези депозити е 20,20% от общия брой на депозитите на домакинствата в банковата система. Средствата, акумулирани в депозитите с договорен матуритет са 62,36% от средства от домакинствата в банковата система.

За периода на анализа депозитите с договорен матуритет нарастват като брой, но привлечените средства в тях намаляват. Към края на 2017 г. броят на депозитите е 22,05 % от общия брой на депозитите на домакинствата. Акумулираните средства в депозитите с договорен матуритет е 50,56 % от привлечените средства от домакинствата към 31.12.2017 г.

Във валутната структура на депозитите с договорен матуритет на домакинствата са настъпили значителни структурни изменения. Интегралният коефициент на структурни изменения на проф. Гатев е 24,83%. Депозитите с договорен матуритет заемат първо място по изменение във валутната им структура при депозитите класифицирани по вид и икономическа дейност.

В депозити за ползване след предизвестие са привлечени 25,99% от общия брой на депозитите на домакинствата в банковата система. Средствата, акумулирани в тези депозитите са 18,95 % от привлечените средства от домакинствата. За периода на анализа депозитите за ползване след предизвестие намаляват като брой, но привлечените средства в тях нарастват.

Във валутната структура на депозитите за ползване след предизвестие са настъпили значителни структурни изменения.

Интегралният коефициент на структурни изменения е 23,83%. Тази стойност на коефициента класира групата на второ място по структурни изменения във валутната структура при депозитите класифицирани по вид и икономическа дейност.

В обобщение на изложеното в трета глава са направени следните **изводи:**

Първо. На депозитите на домакинствата в банките въздействат макроикономически фактори и фактори от банковата система, като факториите, включени в моделът са: изменение на логаритъм на брой самонаети лица ($\Delta \ln_BSL$; - x_4), изменение на логаритъм на паричен агрегат M2 ($\Delta \ln_M_2$; - x_5), изменение на логаритъм на кредити за нефинансови предприятия ($\Delta \ln_K_PRED$; - x_9).

Второ. В първа, втора и трета депозитна група, класифицирани по количествени категории и икономическа дейност, се проявяват тенденция на намаление за периода 2007-2017 г. Към 31.12.2007 г. средствата в трите групи са 23,65 % от банковите депозити на домакинствата. Към 31.12.2017 г. средствата в тези три депозитни групи са 11,4% от банковите депозити на домакинствата. Най-голямото е намалението във втора депозитна група, която съдържа депозити над 1000 до 2500 лв. Тази депозитна група се измества с шест позиции назад и от пето място през 2007 г. заема единадесето място през 2017 г.

Трето. В единадесета, дванадесета и тринадесета депозитна група, класифицирани по количествени категории и икономическа дейност, се наблюдава минимално увеличение за периода 2009-2017 г. Към 31.12.2009 г. средствата в трите групи са 9,65% от банковите депозити на домакинствата. Към 31.12.2017 г. средствата в тези три депозитни групи са

11,12% от депозитите на домакинствата. Най-голямо е увеличението в единадесета депозитна група с 1,12 процентни пункта.

Четвърто. Трите депозитни групи, класифицирани по количествени категории и икономическа дейност, в които са акумулирани най-малко средства от домакинствата в началото на изследвания период 2007 г. са осма, тринадесета и дванадесета, в които са акумулирани 10,62% от банковите депозити на домакинствата. Към 31.12. 2017 г. най-малко средства на домакинствата са акумулирани във втора, първа и дванадесета група- 7,76% от депозитите.

Пето. Трите депозитни групи, класифицирани по количествени категории и икономическа дейност, в които са привлечени най-много средства от домакинствата в началото на изследвания период 2007 г. са пета, четвърта и девета група. В тези три групи са акумулирани 45,76% от банковите депозити на домакинствата. Към 31.12. 2017 г. най-малко средства на домакинствата са акумулирани в девета, пета, и десета група - 44,23% от депозитите на домакинствата.

Шесто. Във всички депозитни групи, класифицирани по количествени категории и икономическа дейност и по вид и икономическа дейност, коефициентите на изпреварване показват, че депозитите, деноминирани в лева, се развиват по-бързо от депозитите, деноминирани в евро. Това е силен сигнал за промяна във валутните структури на депозитите.

Седмо. Във валутната структура на единадесет от анализираните тринадесет депозитни групи, класифицирани по количествени категории и икономическа дейност (над 80 % от групите), настъпват значителни структурни изменения. Тези изменения са предизвикани от увеличаване дела на депозитите, деноминирани в лева, и намаление на дела на

депозитите в евро и депозитите в други валути за периода 2007- 2017 г. Най-високата стойност на интегралния коефициента за структурни изменения на проф. К. Гатев е за пета депозитна група 39,71%. Най-ниската стойност на коефициента е за първа депозитна група 5,86%, във валутната структура на която са настъпили малки структурни изменения.

Осмо. Във валутната им структура трите депозитни групи, класифицирани по вид и икономическа дейност, настъпват умерени структурни изменения в овърнайт депозитите, и значителни структурни изменения в депозитите с договорен матуритет и депозитите за ползване след предизвестие.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение, в обобщен вид, са представени основните изводи и постигнатите изследователски резултати. Констатирано е изпълнението на поставените цел и задачи, с което е аргументирана и тезата на дисертационния труд. Предлаганите организационни решения представляват логичен завършек на изследването.

III. Насоки за бъдеща изследователска работа по темата

Посочените основни изследователски насоки, попадащи в обхвата на дисертационния труд, не изчерпват научната и емпирична проблематика на депозитите на домакинствата в банковата система– както по отношение на факторите, които въздействат върху тяхното формиране, така и по отношение на тенденциите на тяхното развитие. Темата продължава да бъде актуална, което дава широка база за бъдещи изследвания, по-важните от които са насочени към:

1. Анализ на факторните въздействия върху депозитите на домакинствата в банките в други страни от ЦИЕ с цел установяване на факторите, които въздействат върху депозитите в тези страни.
2. Научно изследване може да се проведе по отношение на важни практически и емпирични въпроси като: изследване на поведението на домакинствата при избор на депозити с различни характеристики и избор на кредитни институции.
3. Изследване на изменението на делът на депозитните групи в депозитната база на банковата система, като се отчита нарастването на минималната и средна работна заплата в България.
4. Изследване на валутната структура на депозитите на домакинствата след въвеждане на еврото и установяване на измененията, които ще настъпят във валутната структура на депозитите при новите условия.
5. Изследване на динамиката и структурата на нетните депозити на домакинствата в България, поради важното им значение като банков ресурс за кредитиране на другите сектори в икономиката.

IV. Справка за научните и научно-приложни приноси в дисертационния труд

**СПРАВКА
ЗА ОСНОВНИТЕ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД
на Радослав Петков Къновски**

на тема:

„Депозитите на домакинствата в банковата система:

факторни въздействия и тенденции“

за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“

по докторска програма:

„Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“ (Финанси)

Настоящият труд, във всички свои обособени части, дава различни по своето естество приноси, които се коренят главно в:

Първо. Разкрити са основните достижения в научната литература в областта на домакинствата, спестяванията и депозитите на домакинствата в банките, като е акцентирано на някои отделни моменти от тяхната същност. Отделено е внимание на нюансите на позициите на отделните автори и на тази основа е направена характеристика на същността на домакинствата и депозитите на домакинствата в банките.

Второ. Предложени са авторови дефиниции на основни понятия – „домакинства“ и „депозити на домакинствата в банковата система“, чието извеждане, критичен анализ и оценка обогатява както финансовата теория, така и икономическата практика. Дефинициите са изведени на основата на систематизиране на предимствата и недостатъците на широко разпространени в областта на икономическата наука определения за изследваните понятия.

Трето. Очертани са основните насоки на връзките на домакинствата с останалите сектори в икономиката, а от там и избора на фактори, които да се използват за първоначалния и окончателен анализ и построяването на иконометричния модел. Чрез прилагането на корелационен и регресионен анализ се извеждат специфичните фактори, които въздействат върху формирането на депозитите на домакинствата в банковата система за периода 2007 – 2017 г.

Четвърто. Изследвано е развитието на пазара на банкови депозити на домакинствата в България за периода 2007-2017 г. Анализирани са участието на първа, втора и трета група банки на този пазар и са направени изводи за тяхното поведение, както и промените, които настъпват в пасивите им и депозитната им база.

Пето. Анализирани са тенденциите на общо развитие, които настъпват в депозитите на домакинствата в банковата система за периода 2007-2017 г., като са систематизирани промените в състава и структурата на депозитите на домакинствата и на тази основа е оценено дяловото участие на групите в депозитната база на банковата системата и измененията в позициите им.

Шесто. Анализирани са валутната структура на депозитите на домакинствата в банковата система и са изведени тенденциите, които настъпват в нея. Доказано е, че за периода 2007-2017 г. в 80% от депозитните групи, класифицирани по количествени категории и икономическа дейност, настъпват значителни структурни изменения, които са резултат от значителното нарастване на депозитите на домакинствата деноминирани в лева.

V. Справка за изпълнение на минималните национални изисквания и публикации по дисертационния труд

С П Р А В К А

за

изпълнение на минималните национални изисквания

от Радослав Петков Къновски

Статии	Точки
1. Къновски, Р. ИКОНОМИЧЕСКА СЪЩНОСТ НА КАТЕГОРИЯТА „СПЕСТЯВАНИЯ НА ДОМАКИНСТВОТА“, Годишен алманах, научни изследвания на докторанти, книга 10, Стопанска академия „Д. А. Ценов”, Свищов, 2015,с. 292-306.	10
2. Къновски, Р. ВАЛУТНА СТРУКТУРА НА ДЕПОЗИТИТЕ НА ДОМАКИНСТВОТА В БАНКИТЕ (2005 – 2015 г.) – ТЕНДЕНЦИИ НА ИЗМЕНЕНИЕ, Годишен алманах, научни изследвания на докторанти, книга 11, Стопанска академия „Д. А. Ценов”, Свищов, 2016,с. 68-80.	10
Доклади	Точки
1. Къновски, Р. Фактори, влияещи на спестяванията на домакинствата, сборник с доклади от ЕДИНАДЕСЕТА МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ НА МЛАДИТЕ УЧЕНИ на тема „ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ И ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ: КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ И ИНОВАЦИИ” 15.12.2015 г. УНСС София, с.541-549.	10
Сбор точки	30

VI. ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ И ДОСТОВЕРНОСТ

от

Радослав Петков Къновски

Дисертационният труд под заглавие: **“Депозитите на домакинствата в банковата система: факторни въздействия и тенденции”** е автентичен и представлява собствена научна продукция на автора. В него са използвани авторски идеи, текстове и визуализация чрез таблици, фигури и приложения, като са спазени всички изисквания на Закона за авторското и сродните му права чрез надлежно цитиране и позоваване на чужда авторска мисъл, както и данни, включително:

1. Постигнатите в дисертационния труд резултати и изведени приноси са оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които авторът няма участия.
2. Представената от автора информация във вид на копия на документи и публикации, лично съставени справки и др. съответства на обективната истина.
3. Научните резултати, които са получени, описани и/или публикувани от други автори, са надлежно и подробно цитирани в библиографията.

12.09.2019 г.

ДЕКЛАРАТОР:.....

гр. Свищов

/ Радослав Къновски/